

Отримано: 11 травня 2026

Прорецензовано: 15 травня 2026

Прийнято до друку: 15 травня 2026

email: vadym.rybachuk@oa.edu.ua

DOI: <http://doi.org/10.25264/2415-7384-2026-21-30-35>

Рибачук В. А. Ціннісні установки як предиктори стресостійкості військовослужбовців Збройних Сил України: результати емпіричного дослідження. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : серія «Психологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, травень 2026. № 21. С. 30–35.

УДК: 159.9

**Рибачук Вадим Анатолійович,**  
офіцер-психолог Збройних Сил України,  
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Психологія»,  
Національний університет «Острозька академія»

## ЦІННІСНІ УСТАНОВКИ ЯК ПРЕДИКТОРИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті представлено результати емпіричного дослідження зв'язку ціннісних установок і стресостійкості (*hardiness*) військовослужбовців ЗСУ в умовах активних бойових дій ( $N = 595$ ). Первісну гіпотезу про захисну роль вираженого ціннісного профілю підтверджено частково: перелік значущих корелятив розділюється за знаком зв'язку. Цінності агентного спрямування (досягнення, цілеспрямованість, осмисленість існування, відповідальність, компетентність, інтелект, самостійність) виявились позитивно пов'язаними зі стресостійкістю (зведений показник  $r = +0,368$ ;  $p < 0,001$ ), тоді як цінності екстернального спрямування (потурання собі, мир на Землі, поблажливість, смирення, соціальне визнання, благочестя) – негативно ( $r = -0,348$ ;  $p < 0,001$ ); поділ значущих корелятив на два кластери здійснено *postfactum* для зручності викладу. Рівень бойового навантаження (CES) не має статистично значущого зв'язку зі стресостійкістю ( $r = +0,056$ ). Ціннісні установки пояснюють статистично значущу частку варіації *hardiness* поверх рис особистості ( $\Delta R^2 = 0,027$ ;  $p < 0,001$ ). Розведено зв'язки релігійності як переконання та благочестя як поведінкової покірності, обговорено контекстуальну інтерпретацію результатів і обмеження дослідження.

**Ключові слова:** стресостійкість, *hardiness*, ціннісні установки, теорія Шварца, агентні цінності, екстернальні цінності, комбатанти, ЗСУ.

**Vadym Rybachuk,**  
psychological officer in the Armed Forces of Ukraine,  
Master's degree candidate in Psychology at the National University of Ostroh Academy

## VALUE ORIENTATIONS AS PREDICTORS OF HARDINESS IN UKRAINIAN ARMED FORCES PERSONNEL: EMPIRICAL FINDINGS

This study examines the relationship between value orientations and psychological *hardiness* among Ukrainian Armed Forces personnel ( $N = 595$ ) with verified combat experience. The data were collected in five waves (December 2024 – April 2026) using the Schwartz Value Survey (SVS, 58 items), the Maddi Hardiness Scale (45 items,  $\alpha = 0.921$ ), the Ten-Item Personality Inventory (TIPI), and the Combat Exposure Scale (CES). The TIPI served as a competing explanatory model to test whether basic personality traits, rather than values, account for individual differences in *hardiness*; the CES served as a methodological filter verifying combat experience (respondents with zero combat exposure,  $n = 30$ , were excluded). The study tested a single hypothesis: that personnel with well-defined priorities of particular values – self-direction, daring, achievement, national security, self-discipline, tradition, sense of existence, spiritual life, and religiosity – would demonstrate higher *hardiness*. The hypothesis was partially supported: the list of significant correlates split by sign. Values of an agentic orientation (achievement, goal-directedness, sense of existence, responsibility, competence, intellect, self-direction) were positively associated with *hardiness* (composite  $r = +0.368$ ,  $p < 0.001$ ), whereas values of an external orientation (indulgence, peace on earth, forgiveness, humility, social recognition, piety) were negatively associated (composite  $r = -0.348$ ,  $p < 0.001$ ). The grouping of significant correlates into two clusters – agentic and external – was performed *post hoc*, solely for convenience of presentation; the cluster labels are the author's working terms. Additional findings include the absence of a significant association between combat exposure and *hardiness* ( $r = +0.056$ , ns) and the incremental validity of value orientations beyond personality traits ( $\Delta R^2 = 0.027$ ,  $F(2,587) = 13.71$ ,  $p < 0.001$ ). Religiosity as belief ( $r = -0.028$ , ns) and piety as behavioral submission ( $r = -0.134$ ,  $p < 0.01$ ) showed divergent associations. The discussion addresses the semantics of the “peace on earth” value in the Ukrainian political context of 2025–2026, limitations of the cross-sectional design, and implications for psychological training programs.

**Keywords:** *hardiness*, value orientations, Schwartz values, agentic values, external values, combat exposure, Ukrainian Armed Forces.

**Постановка проблеми.** Повномасштабне збройне вторгнення росії проти України, що триває з лютого 2022 року, сформувало якісно нові вимоги до психологічної стійкості особового складу. Тривалий конфлікт трансформує характер навантаження: від гострих реакцій на бойові епізоди – до хронічного

стресу, що накопичується місяцями і роками. У цих умовах центральним стає питання не «як пережити бій», а «як зберегти психологічну функціональність упродовж тривалого часу» [1; 2].

Стресостійкість (*hardiness*) – стійка психологічна установка, що дозволяє особистості зберегти функціональність у тривалому стресі – складається з трьох компонентів: залученості (*commitment*), контролю (*control*) і виклику (*challenge*) [1]. Ціннісні установки теоретично підтримують ці компоненти: залученість визначається значущістю того, що людина робить; контроль – переконанням у здатності впливати; виклик – готовністю до труднощів [3].

Практичний досвід систематичного психодіагностичного моніторингу підрозділів ЗСУ виявив стійку закономірність: військовослужбовці з вираженими ціннісними пріоритетами демонстрували вищий морально-психологічний стан навіть за несприятливих об'єктивних чинників. Моніторинг морально-психологічного стану (МПС,  $N = 950$ ) здійснювався автором у межах службової діяльності відповідно до затвердженої методики [4]; дані використано у знеособленому та агрегованому вигляді. Аналіз показав, що шкала моральної налаштованості (ціннісні орієнтації, моральні принципи, патріотичні переконання) значуще корелює із загальним рівнем МПС ( $r = +0,873$ ;  $p < 0,001$ ) і з самооцінкою психологічної стійкості ( $r = +0,388$ ;  $p < 0,001$ ). Аналіз результатів методики «Адаптивність-200» [5] ( $N = 165$ ) виявив: нижчий рівень відхилення від військово-профільної спрямованості (ВПС) пов'язаний з кращою загальною адаптивністю (РСБС:  $r = +0,639$ ;  $p < 0,001$ ), а кращий морально-нормативний профіль (МН) – з кращою поведінковою регуляцією ( $r = +0,400$ ;  $p < 0,001$ ).

Ці польові спостереження мають і теоретичне підґрунтя. З одного боку, екзистенційна традиція (В. Франкл [6]) пов'язує здатність витримувати граничні випробування з ціннісною осмисленістю існування. З іншого – трансакційна модель стресу Р. Лазаруса і С. Фолкмана [7] розглядає ціннісні пріоритети як основу первинної когнітивної оцінки ситуації: саме значущість того, що поставлено на карту, визначає, чи буде подія сприйнята як загроза або як виклик. Поєднання цих двох ліній стало підставою для формулювання гіпотези дослідження.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Концепція *hardiness* С. Мадді [1; 2] спирається на екзистенційну традицію і визначає психологічну стійкість як «мужність бути» – здатність займати активну позицію навіть щодо непереборних обставин. Теорія базових людських цінностей Ш. Шварца [3; 8] є найбільш верифікованим кроскультурним підходом до вимірювання ціннісних пріоритетів, що виділяє десять мотиваційних типів. А. Антоновський [9] описав «почуття зв'язності» як захисний ресурс у стресових умовах, де ціннісна осмисленість є ключовим компонентом.

Вітчизняні дослідження психологічних особливостей комбатантів фокусуються переважно на посттравматичних і дезадаптивних станах. О. Блінов у монографічному [10] та дисертаційному [11] дослідженнях бойового стресу визначив бойову психічну травму як «руйнування базових цінностей особистості», що теоретично обґрунтовує роль ціннісних установок у психологічній адаптації. О. Юркова та співавтори [12] описали превалюючі психічні стани комбатантів в умовах активних бойових дій, серед яких ключовими є бойовий стрес і емоційне вигорання. О. Стуліка та О. Захарченко [13] емпірично дослідили ціннісні орієнтації комбатантів (методика Рокіча,  $n = 64$ ) і виявили, що відповідальність, незалежність, сила волі є стабільними цінностями як діючих, так і демобілізованих військовослужбовців. К. Нагорняк [14] представила попередні результати адаптації ціннісного інструментарію Шварца в Україні, що підтверджує застосовність цього підходу до української вибірки.

Невирішеною частиною загальної проблеми залишається безпосереднє емпіричне вивчення зв'язку ціннісного профілю і *hardiness* на великій вибірці комбатантів ЗСУ ( $N > 500$ ) в умовах активних бойових дій, а також оцінка того, чи додають ціннісні установки пояснювальної сили поверх базових рис особистості. Саме цій прогалині присвячено пропоновану статтю.

**Мета дослідження** – виявити характер і силу зв'язку між ціннісними установками (SVS Ш. Шварца) і стресостійкістю (*hardiness* С. Мадді) військовослужбовців ЗСУ в умовах активних бойових дій, а також оцінити інкрементальну валідність ціннісних установок щодо *hardiness* поверх рис особистості.

Гіпотеза дослідження: військовослужбовці з яскраво вираженими пріоритетами певних ціннісних орієнтацій матимуть вищий рівень стресостійкості. Передбачалось, що захисну функцію виконуватимуть цінності: самостійність, сміливість, досягнення, національна безпека, самодисципліна, традиція, осмисленість існування, духовне життя і релігійність. Підставою для гіпотези слугували наведені вище дані відомчого моніторингу та теоретична традиція осмисленості як ресурсу стійкості [6]. Окремо передбачалась перевірка альтернативної пояснювальної моделі: припущення, що індивідуальні відмінності у стресостійкості пояснюються не ціннісними орієнтаціями, а базовими рисами особистості.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Дослідження реалізоване у поперечному (кроссекційному) дизайні. Вибірку склали  $N = 595$  військовослужбовців ЗСУ з підтвердженим бойовим досвідом (після виключення осіб з нульовим показником бойового навантаження CES,  $n = 30$ ). Збір даних відбувався упродовж жовтня 2025 – квітня 2026 року через закриті комунікаційні канали підрозділів; участь була добровільною та анонімною.

Застосовані методики: (1) Schwartz Value Survey (SVS; [8]) у версії з 58 пунктами, що включає додатковий пункт «Релігійність» для врахування культурної специфіки вибірки; застосовано MRAT-центрування індивідуальних відповідей; (2) шкала hardiness С. Мадді [1] (45 пунктів;  $\alpha = 0,921$ ); (3) Ten-Item Personality Inventory (TIPI; [15]) – включений до дизайну як інструмент перевірки конкуруючої пояснювальної моделі: чи не є базові риси особистості сильнішим предиктором стресостійкості, ніж ціннісні орієнтації; (4) Combat Exposure Scale (CES; [16]) – 7 пунктів; первинна функція шкали в дизайні дослідження методологічна – верифікація бойового досвіду респондентів і виключення з аналізу осіб без такого досвіду ( $CES = 0$ ), оскільки дослідження стосується саме комбатантів.

Методи аналізу: описова статистика,  $\alpha$  Кронбаха, кореляційний аналіз Пірсона (стійкість результатів перевірено коефіцієнтом Спірмена, розбіжності  $\Delta < 0,05$  за всіма парами), ієрархічний регресійний аналіз. Нормальність розподілів перевірялась тестом Д'Агостіно – Пірсона.

У результаті проведеного емпіричного дослідження було одержано такі результати. *Психометричні показники*. Шкала hardiness:  $\alpha = 0,921$  (загальний показник); субшкали: залученість  $\alpha = 0,755$ , контроль  $\alpha = 0,699$ , виклик  $\alpha = 0,874$ . Міжсубшкальні кореляції:  $r = 0,720\text{--}0,802$  ( $p < 0,001$ ) – структурна узгодженість шкали підтверджена.

Гіпотеза підтвердилась частково: перелік цінностей, що значуще корелюють з hardiness, розділився за знаком зв'язку. Частина цінностей продемонструвала очікувані позитивні кореляції, тоді як інша частина – зокрема традиційно-релігійні цінності, від яких очікувалась стоїчна захисна функція, – виявила значущі негативні зв'язки. Саме цей розкол є головним емпіричним результатом дослідження.

На основі виявленого розколу значущі кореляції було згруповано у два кластери – агентний (цінності активної суб'єктної позиції) та екстернальний (цінності прийняття, покірності й орієнтації на зовнішнє схвалення). Наголосимо: цей поділ здійснено постфактум і виключно для зручності подальшого викладу й посилань у тексті; назви кластерів є авторськими робочими термінами, а саме групування не є окремим висновком дослідження, апріорною типологією чи самостійним вимірювальним конструктом. Перевірка гіпотези здійснювалась на рівні окремих цінностей, як їх було сформульовано.

Усі сім цінностей агентного кластеру демонструють значущий позитивний зв'язок з hardiness та з кожним із трьох його компонентів (табл. 1). Зведений показник кластеру:  $r = +0,368$  ( $p < 0,001$ ). Змістово агентні цінності орієнтують особистість на активну суб'єктну позицію, що узгоджується з концепцією внутрішнього локусу контролю Дж. Роттера [17]. У цій частині гіпотеза знайшла підтвердження: до кластеру увійшли, зокрема, передбачені гіпотезою самостійність, досягнення та осмисленість існування.

Таблиця 1

Кореляції Пірсона: цінності агентного спрямування  $\times$  субшкали hardiness (N = 595)

| Цінність                          | Залученість      | Контроль         | Виклик           | Hardiness        |
|-----------------------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|
| Досягнення                        | +0,264***        | +0,319***        | +0,270***        | +0,305***        |
| Цілеспрямованість                 | +0,193***        | +0,267***        | +0,264***        | +0,265***        |
| Осмисленість існування            | +0,223***        | +0,230***        | +0,231***        | +0,248***        |
| Відповідальність                  | +0,202***        | +0,189***        | +0,201***        | +0,215***        |
| Компетентність                    | +0,186***        | +0,207***        | +0,176***        | +0,203***        |
| Інтелект                          | +0,206***        | +0,194***        | +0,163***        | +0,199***        |
| Самостійність                     | +0,127**         | +0,189***        | +0,125**         | +0,154***        |
| <b>Агентний кластер (зведено)</b> | <b>+0,317***</b> | <b>+0,366***</b> | <b>+0,338***</b> | <b>+0,368***</b> |

*Примітка.* \*\*\*  $p < 0,001$ ; \*\*  $p < 0,01$ . Останній рядок – зведений показник агентного кластеру.

Натомість для частини цінностей, передбачених гіпотезою як захисні – насамперед традиційно-релігійного спрямування, – зв'язок виявився протилежним за знаком: очікувана стоїчна захисна функція емпірично не реалізується. Цінності прийняття, смиренності й орієнтації на зовнішнє схвалення пов'язані з нижчим рівнем hardiness за всіма компонентами (табл. 2). Зведений показник екстернального кластеру:  $r = -0,348$  ( $p < 0,001$ ). Цей результат є найбільш теоретично значущою знахідкою дослідження і детальніше розглядається в обговоренні.

Побічною знахідкою, що виявилася в ході аналізу, став характер зв'язку бойового навантаження зі стресостійкістю: показник CES, первинно включений до дизайну як фільтр верифікації бойового досвіду, не має значущого прямого зв'язку з hardiness ( $r = +0,056$ ; ns). Інтенсивність бойових контактів сама по собі не пов'язана з рівнем стресостійкості.

Таблиця 2

Кореляції Пірсона: цінності екстернального спрямування × субшкали *hardiness* (N = 595)

| Цінність                            | Залученість | Контроль  | Виклик    | Hardiness |
|-------------------------------------|-------------|-----------|-----------|-----------|
| Потурання собі                      | –0,230***   | –0,207*** | –0,221*** | –0,239*** |
| Мир на Землі                        | –0,144***   | –0,186*** | –0,179*** | –0,185*** |
| Поблажливості                       | –0,146***   | –0,173*** | –0,160*** | –0,173*** |
| Смиріння                            | –0,149***   | –0,180*** | –0,150*** | –0,171*** |
| Соціальне визнання                  | –0,135**    | –0,147*** | –0,140*** | –0,152*** |
| Благочестя                          | –0,114**    | –0,143*** | –0,119**  | –0,134**  |
| Екстернальний кластер (зведено)     | –0,301***   | –0,343*** | –0,321*** | –0,348*** |
| Релігійність (контрольний показник) | –0,048 ns   | –0,047 ns | +0,000 ns | –0,028 ns |

**Примітка.** \*\*\*  $p < 0,001$ ; \*\*  $p < 0,01$ ; ns – статистично незначуще. Релігійність наведена окремо як контрольний показник.

*Інкrementальна валідність ціннісних установок.* За результатами ієрархічної регресії, крок 1 (риси ТІРІ) пояснює  $R^2 = 0,405$  варіації *hardiness*; крок 2 (ТІРІ + зведені кластерні показники) –  $R^2 = 0,431$ ; приріст  $\Delta R^2 = 0,027$ ;  $F(2,587) = 13,71$ ;  $p < 0,001$ . Стандартизовані коефіцієнти: агентний кластер  $\beta = +0,109$ ; екстернальний кластер  $\beta = -0,090$ . Отже, альтернативна пояснювальна модель не знімає ціннісного чинника: риси особистості справді є потужним предиктором, проте ціннісні установки пояснюють статистично значущу частку варіації *hardiness*, що не зводиться до рисового профілю.

Позитивний зв'язок агентних цінностей з *hardiness* узгоджується з теоретичними очікуваннями. Цінності досягнення, цілеспрямованості, відповідальності й компетентності підтримують усі три компоненти стресостійкості: вони наповнюють діяльність значущістю (залученість), закріплюють переконання у власній спроможності впливати на події (контроль) і нормалізують труднощі як частину осмисленого шляху (виклик). Цей патерн відповідає концепції внутрішнього локусу контролю [17] та екзистенційному розумінню стійкості як активної позиції щодо обставин [1; 6].

Негативний зв'язок екстернальних цінностей потребує обережнішої інтерпретації. По-перше, принципово важливим є розведення релігійності та благочестя: релігійність як переконання поводить нейтрально ( $r = -0,028$ ; ns), тоді як благочестя як поведінкова покірність значуще пов'язане з нижчим *hardiness* ( $r = -0,134$ ;  $p < 0,01$ ). Це свідчить, що з нижчою стресостійкістю асоційована не релігійна віра як така, а поведінкова орієнтація на пасивне підкорення. Такий результат перегукується з концепцією моральної травми Б. Літца та співавторів [18]: вразливість визначається не змістом переконань, а способом їхнього функціонування у поведінці.

По-друге, на окрему увагу заслуговує негативний зв'язок цінності «Мир на Землі» з *hardiness* ( $r = -0,185$ ;  $p < 0,001$ ), який на перший погляд видається парадоксальним: в абстрактній логіці оборонної війни саме цінність миру мала би резонувати з мотивацією тих, хто цю війну веде. Інтерпретація має враховувати семантику цієї цінності в українському суспільно-політичному дискурсі 2025–2026 років, у якому риторика «миру» та «мирних переговорів» стійко асоціюється з позиціями, що передбачають поступки агресору аж до фактичної капітуляції, тоді як патріотичний табір, до якого належить більшість військовослужбовців, артикулює продовження спротиву заради досягнення миру на прийнятних умовах у майбутньому. У такому контексті висока пріоритетність «миру тут і тепер» для комбатанта може відображати не просоціальну установку, а виснаження і згасання готовності до боротьби, тоді як військовослужбовці зі збереженою готовністю битися фактично воюють у тому числі проти настання такого «миру». Наголосимо: це інтерпретаційна гіпотеза, сформульована на основі отриманих даних; вона потребує окремої перевірки, зокрема порівняння з мирними вибірками та з вибірками інших періодів війни, де семантичне навантаження цієї цінності може бути іншим.

По-третє, відсутність зв'язку бойового навантаження зі стресостійкістю є аргументом проти побутового уявлення про «загартовування стресом»: більший обсяг бойового досвіду сам по собі не супроводжується вищим *hardiness*. Це узгоджується з розумінням *hardiness* як стабільного диспозиційного ресурсу, що формується до і поза екстремальним досвідом [1; 2], та опосередковано – з даними про деструктивний потенціал кумулятивного бойового стресу [10; 11; 12].

По-четверте, приріст пояснюваної варіації за рахунок цінностей ( $\Delta R^2 = 2,7\%$ ) є кількісно невеликим, але змістовно вагомим: він фіксується поверх потужного рисового блоку ( $R^2 = 0,405$ ) і свідчить, що ціннісний профіль не зводиться до особистісних рис. З прикладного погляду це принципово: на відміну від відносно стабільних рис, ціннісні акценти піддаються цілеспрямованому формуванню засобами психологічної підготовки, що робить їх перспективною мішенню відповідних програм.

Отримані результати узгоджуються з даними попередніх польових спостережень: за матеріалами моніторингу МПС (N = 950) шкала моральної налаштованості значуще пов'язана з психологічною стійкістю ( $r = +0,388$ ;  $p < 0,001$ ); за даними «Адаптивності-200» (N = 165) військово-профільна спрямованість

пов'язана із загальною адаптивністю ( $r = +0,639$ ;  $p < 0,001$ ). Домінування відповідальності, незалежності й сили волі в ціннісному профілі комбатантів, виявлене О. Стулікою та О. Захарченко [13], перетинається з агентним патерном цього дослідження, що підвищує конвергентну переконливість висновків.

По-перше, поперечний дизайн не дозволяє робити висновки про причиново-наслідкові зв'язки: напрям впливу між цінностями і *hardiness* (або дія третіх змінних) залишається відкритим питанням. По-друге, всі дані отримано методом самозвіту, що створює ризик дисперсії спільного методу. По-третє, групування цінностей у два кластери здійснено постфактум; воно виконує суто описову функцію, а його конструктивна валідність потребує підтвердження конфірмаційними методами на незалежній вибірці. По-четверте, множинність порівнянь підвищує ризик хибнопозитивних результатів; водночас ключові кореляції значущі на рівні  $p < 0,001$  і залишаються значущими навіть за консервативного порогу з поправкою Бонферроні, а стійкість оцінок додатково підтверджена непараметричним аналізом. По-п'яте, вибірка є не випадковою (доступною), що обмежує генералізацію результатів на весь особовий склад ЗСУ. По-шосте, стислий інструмент ТІРІ дає лише експрес-оцінку рис, тож рисовий блок регресії може бути недооціненим.

**Висновки та перспективи подальших розвідок.** Результати дослідження дозволяють сформулювати такі висновки. По-перше, гіпотеза дослідження підтвердилась частково: перелік цінностей, що значуще пов'язані зі стресостійкістю, розділилися за знаком зв'язку. Цінності агентного спрямування (досягнення, цілеспрямованість, осмисленість існування, відповідальність, компетентність, інтелект, самостійність) позитивно і значуще пов'язані з *hardiness* через усі три його компоненти; натомість передбачена гіпотезою захисна функція традиційно-релігійних цінностей не підтвердилась – цінності екстернального спрямування пов'язані з нижчим рівнем *hardiness*. По-друге, з нижчою стійкістю асоційована не релігійна віра як така (релігійність:  $r = -0,028$ ; ns), а поведінкова орієнтація на покірність (благочестя:  $r = -0,134$ ;  $p < 0,01$ ). По-третє, побічною знахідкою дослідження є відсутність зв'язку рівня бойового навантаження зі стресостійкістю ( $r = +0,056$ ; ns), що суперечить уявленню про «загартовування через стрес». По-четверте, перевірка альтернативної пояснювальної моделі показала: риси особистості є потужним предиктором стресостійкості, однак ціннісні установки мають інкрементальну валідність ( $\Delta R^2 = 2,7\%$ ) поверх рис – і як більш модифіковані конструкти є перспективною мішенню програм психологічної підготовки.

Перспективи подальших розвідок передбачають: лонгітюдне дослідження для з'ясування напряму зв'язків між ціннісними установками і *hardiness*; конфірмаційну перевірку виділених ціннісних кластерів на незалежній вибірці; емпіричну оцінку ефективності програм психологічної підготовки, орієнтованих на розвиток агентних ціннісних акцентів; а також вивчення зв'язку екстернальних ціннісних орієнтацій з ризиком моральної травми у комбатантів.

### Література:

1. Maddi S. R. Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*. 2004. Vol. 44, No. 3. P. 279–298. DOI: 10.1177/0022167804266101.
2. Maddi S. R. The story of hardiness: Twenty years of theorizing, research, and practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. 2002. Vol. 54, No. 3. P. 175–185. DOI: 10.1037/1061-4087.54.3.175.
3. Schwartz S. H. An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2012. Vol. 2, No. 1. DOI: 10.9707/2307-0919.1116.
4. Наказ Генерального штабу Збройних Сил України від 29.04.2017 № 153 «Про затвердження Інструкції з оцінювання морально-психологічного стану особового складу Збройних Сил України».
5. Агаєв Н. А., Кокун О. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В., Ткаченко В. В. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців: методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.
6. Frankl V. E. *Man's Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 1959. 154 p.
7. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer, 1984. 445 p.
8. Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1992. Vol. 25. P. 1–65. DOI: 10.1016/S0065-2601(08)60281-6.
9. Antonovsky A. *Unraveling the Mystery of Health: How People Manage Stress and Stay Well*. San Francisco: Jossey-Bass, 1987. 218 p.
10. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми: монографія. Київ: Талком, 2018. 434 с.
11. Блінов О. А. Психологія бойового стресу: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.04. Київ, 2020. 660 с.
12. Юркова О. І., Кравченко К. О., Попков Б. О., Пирогов К. О. Особливості психічних станів комбатантів в умовах бойових дій. *Наукові перспективи*. 2024. № 11(53). С. 1620–1634. DOI: 10.52058/2708-7530-2024-11(53)-1620-1634.
13. Stulika O., Zaharchenko O. Psychological characteristics of the value orientations of military servicemen in the context of adaptation to the conditions of peaceful existence. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2020. Вип. 62. С. 229–241. DOI: 10.34142/23129387.2020.62.13.

14. Нагорняк К. М. Уточнена теорія базових цінностей Ш. Шварца: попередні результати адаптації методики PVQ-57 в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*. 2017. Т. 196. С. 34–42.
15. Gosling S. D., Rentfrow P. J., Swann W. B. A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*. 2003. Vol. 37, No. 6. P. 504–528. DOI: 10.1016/S0092-6566(03)00046-1.
16. Keane T. M., Fairbank J. A., Caddell J. M., Zimering R. T., Taylor K. L., Mora C. A. Clinical evaluation of a measure to assess combat exposure. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1989. Vol. 1, No. 1. P. 53–55. DOI: 10.1037/1040-3590.1.1.53.
17. Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*. 1966. Vol. 80, No. 1. P. 1–28. DOI: 10.1037/h0092976.
18. Litz B. T., Stein N., Delaney E., Lebowitz L., Nash W. P., Silva C., Maguen S. Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy. *Clinical Psychology Review*. 2009. Vol. 29, No. 8. P. 695–706. DOI: 10.1016/j.cpr.2009.07.003.

## References:

1. Maddi S. R. Hardiness: An operationalization of existential courage. *Journal of Humanistic Psychology*. 2004. Vol. 44, No. 3. P. 279–298. DOI: 10.1177/0022167804266101.
2. Maddi S. R. The story of hardiness: Twenty years of theorizing, research, and practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*. 2002. Vol. 54, No. 3. P. 175–185. DOI: 10.1037/1061-4087.54.3.175.
3. Schwartz S. H. An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2012. Vol. 2, No. 1. DOI: 10.9707/2307-0919.1116.
4. Nakaz Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy vid 29.04.2017 № 153 «Pro zatverdzhennia Instruksii z otsiniuvannia moralno-psykholohichnoho stanu osobovoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy» [Order of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine of 29.04.2017 No. 153 “On approval of the Instruction for assessing the moral and psychological state of the personnel of the Armed Forces of Ukraine”].
5. Ahaiev N. A., Kokun O. M., Pishko I. O., Lozinska N. S., Ostapchuk V. V., Tkachenko V. V. Zbirnyk metodyk dlia diahnostryky nehatyvykh psykhychnykh staniv viiskovosluzhbovtsiv: metodychnyi posibnyk [Collection of methods for diagnosing negative mental states of military personnel: a methodological manual]. Kyiv: NDTs HP ZSU, 2016. 234 s.
6. Frankl V. E. *Man’s Search for Meaning*. Boston: Beacon Press, 1959. 154 p.
7. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer, 1984. 445 p.
8. Schwartz S. H. Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1992. Vol. 25. P. 1–65. DOI: 10.1016/S0065-2601(08)60281-6.
9. Antonovsky A. *Unraveling the Mystery of Health: How People Manage Stress and Stay Well*. San Francisco: Jossey-Bass, 1987. 218 p.
10. Blinov O. A. *Psykhologhiia boiovoi psykhychnoi travmy: monohrafiia* [Psychology of combat mental trauma: monograph]. Kyiv: Talkom, 2018. 434 s.
11. Blinov O. A. *Psykhologhiia boiovoho stresu* [Psychology of combat stress]: dys. ... d-ra psykhol. nauk: 19.00.04. Kyiv, 2020. 660 s.
12. Yurkova O. I., Kravchenko K. O., Popkov B. O., Pyrohov K. O. Osoblyvosti psykhychnykh staniv kombataniv v umovakh boiovykh dii [Peculiarities of mental states of combatants in combat conditions]. *Naukovi perspektyvy*. 2024. No. 11(53). S. 1620–1634. DOI: 10.52058/2708-7530-2024-11(53)-1620-1634.
13. Stulika O., Zaharchenko O. Psychological characteristics of the value orientations of military servicemen in the context of adaptation to the conditions of peaceful existence. *Visnyk KhNPU imeni H. S. Skovorody. Psykhologhiia*. 2020. Vyp. 62. S. 229–241. DOI: 10.34142/23129387.2020.62.13.
14. Nahorniak K. M. Utochnena teoriia bazovykh tsinnosti Sh. Shvartsa: poperedni rezultaty adaptatsii metodyky PVQ-57 v Ukraini [Refined Schwartz theory of basic values: preliminary results of the PVQ-57 adaptation in Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Sotsiolohichni nauky*. 2017. T. 196. S. 34–42.
15. Gosling S. D., Rentfrow P. J., Swann W. B. A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Personality*. 2003. Vol. 37, No. 6. P. 504–528. DOI: 10.1016/S0092-6566(03)00046-1.
16. Keane T. M., Fairbank J. A., Caddell J. M., Zimering R. T., Taylor K. L., Mora C. A. Clinical evaluation of a measure to assess combat exposure. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1989. Vol. 1, No. 1. P. 53–55. DOI: 10.1037/1040-3590.1.1.53.
17. Rotter J. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*. 1966. Vol. 80, No. 1. P. 1–28. DOI: 10.1037/h0092976.
18. Litz B. T., Stein N., Delaney E., Lebowitz L., Nash W. P., Silva C., Maguen S. Moral injury and moral repair in war veterans: A preliminary model and intervention strategy. *Clinical Psychology Review*. 2009. Vol. 29, No. 8. P. 695–706. DOI: 10.1016/j.cpr.2009.07.003.